

Seletuskiri
„Haridus- ja teadusministri 16. augusti 2019. a määruse nr 37 „Üliõpilaste riiklike stipendiumite liigid, suurused ning nende määramise üldtingimused ja kord“ muutmise“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Määrus kehtestatakse kõrgharidusseaduse § 15 lõike 4 alusel.

Eelnõu eesmärk on täpsustada ja korrastada eelkõige erivajadusega üliõpilaste stipendiumi andmise korda. Praktika käigus on esinenud mõningaid probleeme, kus on vajalik täpsustada stipendiumi andmise tingimusi. Lisaks antakse paindlikum võimalus taotleda erivajadusega üliõpilaste stipendiumi senise ühe korra asemel aastas vajaduse tekkimisel jooksvalt läbi õppeaasta.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Haridus- ja Teadusministeeriumi kõrghariduspoliitika ja elukestva õppe osakonna kõrghariduse valdkonna peaekspert Kai Treier (tel 735 0742; kai.treier@hm.ee) ja sama osakonna peaekspert Hemminki Otstavel (tel 735 3015, hemminki.otstavel@hm.ee) ning õigus- ja personalipoliitika osakonna õigusloome valdkonna õigusnõunik Maarja-Liisa Vahi (tel 735 0297; maarja-liisa.vahi@hm.ee). Eelnõu koostati koostöös Haridus- ja Noorteametiga.

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega ega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määrus koosneb kahest paragrahvist, millest esimesega muudetakse haridus- ja teadusministri 16. augusti 2019. a määrust nr 37 „Üliõpilaste riiklike stipendiumite liigid, suurused ning nende määramise üldtingimused ja kord“ (edaspidi *stipendiumi määrus*) ning teisega sätestatakse määruse jõustumine.

Esimese punktiga täpsustatakse stipendiumi määruse § 2 lõike 1 sissejuhatavat lauset. Praktikas on ilmenenud probleeme määruse tõlgendamisel, näiteks vajab täpsustamist kellele määrus kohaldub ning millises kõrgkoolis õppides on õigus taotleda stipendiume. Stipendiumi määrus kehtestatakse kõrgharidusseaduse (KHaS) § 15 lõike 4 alusel. KHaS reguleerib kõrgharidustaseme õpet korraldavate ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide tegevust, kellele on seaduses sätestatud korras antud kõrgharidustaseme õppeõigus ehk Eestis tegutsevad kõrgkoolid. Seega, kuna määrus kehtestatakse KHaS alusel, on õigus stipendiumi määramises sätestatud stipendiumi taotleda vaid KHaS alusel tegutsevates kõrgkoolides õppivatel üliõpilastel ehk määrus ei laiene väliskõrgkoolis õppijatele. Senine sõnastus on tekitanud üliõpilastes segadust ja küsimusi ning selleks, et oleks üheselt selge, kellel on õigus stipendiumi taotleda täpsustatakse § 2 lõike 1 sissejuhatavat lauset ning lisatakse, et taotlemise õigus on üliõpilasel, kes on immatrikuleeritud ülikooli või rakenduskõrgkooli, millele on antud kõrgharidusseaduses sätestatud korras õppeõigus.

Punktiga 2 muudetakse stipendiumi määruse § 2 lõike 1 punkti 4 sõnastust. Kehtiva määruse kohaselt saab asendushooldusel või eestkoste peres viibinud üliõpilane stipendiumi taotleda ainult juhul, kui ta ei viibi akadeemilisel puhkusel ja seetõttu ei ole lause lõpus sellele stipendiumi liigile viitamine asjakohane. Samuti vajab muutmist erialastipendiumi kohta esitatud viide. Seega täpsustatakse viidet § 3 lõikele 4.

Punktiga 3 muudetakse § 2 lõike 1 punkti 6, millega sätestatakse milliseks perioodiks on õigus stipendiumi taotleda. Üldjuhul on võimalik taotleda stipendiume õppekava nominaalkestuse aja

ehk nt bakalaureuse õppes kolm aastat. Siiski on loodud erivajadusega üliõpilaste stipendiumi taotledes erisused esimese ja teise õppeastme puhul. Kuna antud sihtgrupil võib olla õppe läbimine keerulisem ja nõuab pikemat aega on lubatud erivajadusega üliõpilaste stipendiumi taotleda täiskoormusega õppides lisaks nominaalkestusele veel täiendavalt üks aasta. See on periood, kui ka kõrgkoolid lubavad üliõpilastel õpet nominaalkestuse raames veel lõpetada ning tagatud on ravikindlustus. Osakoormusega õppides on erivajadusega üliõpilaste stipendiumi õigus taotleda kahekordse õppekava nominaalkestuse ajal. Doktorantidest erivajadusega üliõpilaste stipendium on sätestatud määruse punktis 7 ehk paragrahvi 2 lõige 4 muudatusega, kus on sätestatud, et doktorantidel on õigus erivajadusega üliõpilaste stipendiumi taotleda nominaalkestuse jooksul. Doktorandid on enamasti ülikoolis noorenteadurid või töötavad mõnes teadusasutuses, ettevõttes jne, seega, on tegemist sissetulekut omavate isikutega, kellele ei ole põhjendatud õppekava nominaalkestusest pikem stipendiumi maksmise vajadus.

Punktiga 4 täpsustatakse mõisteid ja viiteid. Lõike 1² sissejuhatavas lauseosas ja punktis 1 vajab asendamist väljend „asendushooldus“ väljendiga „asendushooldusteenus“, kuna sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt on väljend „asendushooldusteenus“ hõlmatud teenustega nagu hoolduseres, perekodus või asenduskodus elamine ja mis määruse mõistes võimaldavad kõrgkoolis stipendiumi saamise. Asendushoolduse all peetakse silmas asendushoolduse vorme, milleks lisaks asendushooldusteenusele on lapsendamine ja eestkoste. Kui eestkoste seadmine võimaldab määruse mõistes stipendiumi saamise, kuid lapsendamine mitte, seepärast väljend „asendushooldus“ ei ole kohane. Lisaks vajavad muutmist viited sotsiaalhoolekande seadusele ja perekonnaseaduse paragrahvidele.

Punkti 5 ja punkti 8 muudatused on kõige põhimõttelisemad antud stipendiumi määruhes. Muudatustega antakse edaspidi võimalus puudega üliõpilastel taotleda vajadusel stipendiumi ka peale õppeaasta algust. Kuna erivajadusega üliõpilaste stipendium on nn vajaduspõhine stipendium, mida makstakse kõigile kindlatele tingimustele vastavatele üliõpilastele, kes seda taotlevad, siis ei ole põhjendatud taotluste vastuvõtmine vaid kord või kaks aastat. Tegemist on stipendiumi liigiga, millele üliõpilasel on õigus, kui talle on määratud puue. Seega, sätestatakse, et juhul kui üliõpilasel määratakse puue õppeaasta keskel ja tal tekib õigustatud alus stipendiumi saamiseks, on tal võimalik taotleda stipendiumi iga kuu 10ndaks kuupäevaks. Kui taotlus esitatakse õppeaasta alguses, on võimalik, et taotlus rahuldatakse järgmiseks kümneks õppekuuks ning antud õppeaastal rohkem taotleda pole vaja. Kui aga peaks olema olukord, kus üliõpilane ei jõua õigeaegselt, näiteks septembris, taotlust mingil põhjusel esitada, on võimalik siiski seda teha oktoobris. Stipendiumi ei määrata tagasiulatuvalt, vaid üksnes edasiulatuvalt ning maksimaalselt õppeperioodi lõpuni. Järgmisel õppeaastal tuleb esitada uus taotlus.

Teiseks muutub ka asendushooldusel viibinud või eestkostja peres elanud üliõpilaste stipendiumi saamise taotlemise kordade arv ehk edaspidi saab ka seda stipendiumi taotleda kaks korda aastas, analoogselt erialastipendiumiga. Selline võimalus on eelkõige lisatud põhjusel, et osad õppekavad alustavad kalendriaasta alguses ning seega ei ole põhjendatud, et nendel üliõpilastel ei ole võimalik taotleda stipendiumi enne kui sügisel. Maksimaalselt saab ka antud stipendiumi määrata kogu õppeaastaks, kuna tegemist on nn stipendiumiga, millele on õigus (mitte ei koostata paremusjärjestus kandidaatidest). Seega, üliõpilase seisukohast on lihtsam, kui talle määratakse stipendium kohe terveks õppeaastaks ehk 10 õppekuuks.

Punkt 6 muudatusega täpsustatakse kehtivat praktikat, mis on tekitanud samuti küsimusi ja segadust. Nimelt on võimalik, et üliõpilasele on määratud mitu puude liiki. Sellisel juhul erinevaid puudeliike ei liideta ja mitut määra ei maksta vaid stipendiumi makstakse üksnes ühe ja kõrgeima määra alusel.

Punkti 7 muudatus on selgitatud punkti 3 all. Antud muudatusega täpsustatakse, kui pikalt on õigus erivajadusega üliõpilaste stipendiumi saada doktorandil.

Punkti 9 muudatusega tunnistatakse kehtetuks § 4 lõike 6 esimene lause. Vastavalt hetkel kehtivale määrusele on igal aastal stipendiumite arv fikseeritud sõltuvalt riigieelarvelistest vahenditest õppeasutuste ja Haridus- ja Noorteameti vahel sõlmitud stipendiumi finantseerimise lepingutes. Alates 2025. aastast ei sõlmita enam vastavaid lepinguid ning lähtuvalt riigieelarve seadusest laekuvad eelarvelised vahendid otse Haridus- ja Noorteameti eelarvesse.

Punkti 10 täpsustusega lisatakse § 7 lõike 2¹ sissejuhatavasse lausesse, et erivajadusega üliõpilaste stipendiumi määr ainepunkti kohta osakoormusega õppes või akadeemilise puhkuse ajal on vastav üksnes õppetöös osaledes. Seega, erivajadusega üliõpilaste stipendiumi on võimalik saada siiski üksnes tingimusel, et osaletakse õppetöös ning sellele vastavalt makstakse ka stipendiumi ainepunktide alusel.

Punkt 11 paragrahv 7 lõige 3¹ tunnistatakse kehtetuks. Antud säte võetakse määrusest välja, kuna ei ole korrektne, et isik on õigustatud saama stipendiumi oma nominaalse õppeaja lõppedes (üliõpilase nominaalne õppeaeg), sest enda õppekaval õppe lõppedes isik eksmatrikuleeritakse kõrgkoolist. Seega, vasturääkivuse ja mitmeti tõlgendamise põhjustel on antud säte tunnistatud kehtetuks.

Paragrahvi 7 täiendatakse lõikega 5 ehk punkt 12 muudatuse eesmärk on selgelt välja tuua, millal lõpetatakse stipendiumi maksmine ning millal jätkatakse erivajadusega stipendiumi maksmist, kui maksmine on vahepeal peatatud. Juhul kui isiku puude otsus kaotab kehtivuse ja seda ei uuendata, rakendatakse § 3 lõike 7 esimeses lauses toodud üldist põhimõtet ehk stipendiumi maksmine lõpetatakse sellele järgnevalt kalendrikuust, kui ilmneb üliõpilase mittevastavus stipendiumi taotlemise ja maksmise tingimustele.

Paragrahv 2 sätestab määruse jõustumise. Kõik tehtud muudatused jõustuvad uuest õppeaastast ehk 1. septembrist 2024. aasta. Erand on üksnes punkt 9, kuna vastav muudatus on seotud eelarveaastaga ja see jõustub 1. jaanuaril 2025. a.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Määruse muudatused mõjutavad eelkõige erivajadusega üliõpilaste stipendiumi taotlejaid, kelle puhul tagatakse edaspidi võimalus taotleda vajaduse tekkimisel stipendiumi ka õppeaasta jooksul. Lisaks täpsustatakse ka erivajadusega üliõpilaste stipendiumi maksmise perioodi ning tuuakse selgemalt välja võimalik stipendiumi taotlemise periood.

Sihtgrupp, keda antud määruse muudatused puudutavad, on eelmiste aastate lõikes võimalik välja tuua selliselt, et 2019-2024. aastal on olnud erivajadusega stipendiaate 1395:

kellest 73 on olnud raske ja 150 keskmise kuulmispuudega tudengit ehk 16%

ja 205 raske ja 328 keskmise nägemis-/liikumispuudega tudengit ehk 38%.

Viimase grupi seas on nägemispuudega üliõpilaste arv hinnanguliselt 10% ehk 53 inimest, kes sellel perioodil kõikidest (erineva puude ja nende raskusastmega) stipendiaatidest kokku moodustavad 3,8%. 2023. aastal viis Haridus- ja Noorteamet läbi kaks taotlusvooru erivajadusega üliõpilaste stipendiumile ja ühe taotlusvooru asendushooldusel viibinud või eestkostja peres elanud üliõpilaste kõrghariduse omandamist toetavate stipendiumile. 2023. a esitatud 238 erivajadusega üliõpilaste stipendiumi taotlusest rahuldati 212 taotlust. Asendushooldusel viibinud või eestkostja peres elanud üliõpilaste kõrghariduse omandamist toetavate stipendiumile esitatud 53 taotlusest rahuldati 48. 2023. aastal jätkati toetuse maksmist 2022. aastal toetust saanud 174 erivajadusega ja 50 asendushooldusel viibinud stipendiaadile.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse kehtestamisega ei kaasne täiendavaid kulusid, kuna stipendiumide maksmiseks planeeritud raha on kavandatud juba täna Haridus- ja Noorteameti eelarvesse ning kuna sihtgrupp ei laiene, ei ole ette näha ka suuremat kulu stipendiumide maksmiseks.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub uuest õppeaastas ehk 1. septembrist 2024. a välja arvatud säte, mis reguleerib vahendite eraldamist.

7. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Haridus- ja Noorteametile, Eesti Üliõpilaskondade Liidule ja kõrgkoolidele.

Margus Haidak
kõrghariduspoliitika ja elukestva õppe osakonna juhataja